

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK KAVRAMINA YÖNELİK ALGILARININ METAFORLAR YOLUYLA BELİRLENMESİ

Feyzullah EZER * Selda AKSÜT **
Öz

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarının metaforlar yoluyla belirlenmeye çalışıldığı bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni ile yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda 1., 2., 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 180 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarını metaforlar yoluyla belirlemek amacıyla, "dijital vatandaşlık, a/e benzer; çünkü" ifadesinin yer aldığı bir formdan yararlanılmıştır. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik 132 metafor geliştirdikleri ve geliştirilen bu metaforların 9 kavramsal kategoride yer aldığı belirlenmiştir. Farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algıları ile ilgili metafor çalışmaları yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: *Dijital vatandaşlık, Metafor, Sosyal bilgiler, Öğretmen adayları.*

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, fezer@firat.edu.tr, Elâzığ/ Türkiye

** Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, selda.aksut@hotmail.com, Elâzığ/ Türkiye

DETERMINING THE PERCEPTIONS OF SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES REGARDING THE DIGITAL CITIZENSHIP CONCEPT VIA METAPHORS

Abstract

This study, in which the perceptions of Social Studies teacher candidates towards the concept of digital citizenship were tried to be determined through metaphors, was carried out with the phenomenological design, one of the qualitative research designs. The sample group of the study consisted of 180 teacher candidates receiving education in years 1, 2, 3 and 4 in Fırat University Faculty of Education Department of Social Studies Education during the spring term of the 2019-2020 academic year. In order to determine the perceptions of Social Studies teacher candidates regarding the digital citizenship concept via metaphors, a form including the statement “digital citizenship is like because”, was used. It was determined that the teacher candidates developed 132 metaphors regarding the digital citizenship concept and these metaphors were involved in 9 conceptual categories. It can be recommended to conduct metaphoric studies on the perceptions of teacher candidates from different departments, regarding the digital citizenship concept.

Keywords: Digital citizenship, Metaphor, Social studies, Preservice teachers.

1. GİRİŞ

Vatandaşlık kavramı son yıllarda birçok ülkede farklı boyutlarıyla tartışılıyor olsa da, aslında bu kavram sadece modern çağa ait bir kavram değildir (Miller, 2002: 231). Anayasal ülkelerde, o ülkede yaşayan insanların devlet tarafından anayasada tanımlanmış haklardan faydalanmaları için o ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiler vatandaş olarak ifade edilmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 149). Vatandaşlık kavramı hukuki, siyasi ve duyuşsal anlamları olan geniş kapsamlı bir kavramdır (Öztürk, 2015: 11).

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin hızla artması dünyada bir takım değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle iletişim araçlarının artması ve çeşitlenmesi, bu değişimi hızlandıran önemli faktörlerdendir (Tan, 2019: 9). Bilgi iletişim teknolojilerindeki yenilikler bilgiye kolay yoldan ulaşabilmeyi ve bilgi aktarımının hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu yenilikler sonucunda bilgisayar, mobil cihazlar ve internet gibi teknolojik araçlar günlük hayatın önemli bir parçası haline gelmiş ve bu teknolojik araçlar bireyler için lüks olmaktan çıkıp zorunluluk haline gelmiştir (Mısırlı, 2013: 3). Bilgisayarlar, cep telefonları, dijital televizyonlar gibi teknolojiler geliştikçe insanların iletişim kurma fırsatları artmaktadır. Özellikle, internet günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaduman, 2011: 7). İnternet; insanların pek çok bilgiye ulaşmasını kolaylaştıran (Moore, 2005: 40), insanların istediği bilgiye istediği yerden ulaşabilmesini sağlayan (Tatlı, 2018: 9), günlük işlerini hızlı ve rahat bir biçimde gerçekleştirilmesine imkân tanıyan (Som Vural, 2016: 11), bilginin geniş kitlelere aktarılmasını sağlayan (Arslan, 2016: 20), bir teknolojidir. Ayrıca internete bağlı dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeler ve bu teknolojilerin dünya üzerindeki etkisi toplumsal ilişki ve eylemlere yeni bir boyut kazandırarak dijital teknolojinin sunduğu ticaret, eğitim, sağlık, iletişim vb. iş ve eylemleri gerçek hayattan dijital ortama taşımıştır (Musgrave, 2016: 49-50). Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak kullanıcıların internet ağı ile ortak bir platformda buluşmaları, hem ulusal hem de uluslararası boyutta toplumsal, siyasal ve ekonomik faaliyetlere katılmaları, vatandaşlık kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır (Reynolds ve Scott, 2016: 18-19). Dijital teknolojinin toplumsal hayata etkileri sonucu farklı bir anlam kazanan vatandaşlık kavramı, dijital ortama taşınmış ve dijital vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır (Karaduman, 2011: 19; Çubukçu ve Bayzan, 2013: 150; Aydın, 2015: 142; Sakallı, 2015: 55; Öztürk, 2015: 13; Elçi ve Sarı, 2016: 3603; Görmez, 2016: 130; Kuş, Güneş,

Başarmak ve Yakar, 2017: 301; Som Vural ve Kurt, 2018: 63; Tatlı, 2018: 10; Turan ve Karasu Avcı, 2018: 30; Kırık, Bölükbaş ve Cengiz, 2019: 3; Yalçınkaya ve Cibaroglu, 2019: 1190).

Dijital vatandaş; bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, teknolojiyi kimseye zarar vermeyecek şekilde kullanabilen (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 148), internet ortamında başkalarıyla iletişim kurabilen (Soriani, 2018: 101), internetteki yazıları okuma, anlama ve gerekli olan yerlere yönlendirme yetisine sahip olan (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2008: 1), dijital dünya ile ilgili bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilere sahip olan (Işıklı, 2018: 149), teknolojiyi etik, yasal ve güvenli bir şekilde kullanmasını bilen (Sakallı ve Çiftci, 2016: 103), e-devlet uygulamalarını kullanabilen, dijital ortamda üretim yapabilen, dijital ortamda eğitim alabilen, dijital alışveriş yapabilen (Öztürk, 2015: 16), bu davranışları yaparken hak ve sorumluluklarının bilincinde olan (Thomas, 2018: 60), birey olarak tanımlanmıştır. Dijital vatandaşlık ise teknoloji kullanımına ilişkin davranış standartları (Ribble, Bailey ve Ross, 2004: 7), teknolojiyi yakından takip edebilme (Turan ve Karasu Avcı, 2018: 30), çevrim içi ortama etkin katılım (Aslan ve Çakmak, 2018: 78), teknoloji kullanımına yönelik hak ve sorumluluklar tamamında yer alan davranış normları (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 148), çevrimiçi ortamda toplumsal ve devletle ilgili olan konulara katılım becerisi (Mossberger vd., 2008: 1), internet ortamında etik kurallar çerçevesinde başına gelebilecek her türlü tehlikenin bilincinde olma (Aydın, 2015: 142), yerel, küresel, çevrimiçi toplum ve vatandaşlık konuları ile bağlantılı (Ohler, 2010: 23), bir kavram olarak ifade edilmektedir. Ribble vd. (2004: 7) dijital vatandaşlığın; dijital iletişim, dijital ticaret, dijital okuryazarlık, dijital erişim, dijital etik, dijital hak ve sorumluluk, dijital güvenlik, dijital hukuk ve dijital sağlık olmak üzere dokuz genel davranış alanı olduğunu belirtmiştir.

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin en çok etkilediği alanların başında eğitim gelmektedir. Çocuklar okulla tanışmadan daha önce dijital dünya ile tanışmaktadır (Kara ve Atasoy, 2019: 139). Bu sebeple dijital teknolojilere bağlı olarak ortaya çıkan sorunların büyüyerek kalıcı hale gelmesi, çocuklara dijital vatandaşlık eğitiminin verilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir (Sari, 2019: 80). Dijital vatandaş olarak tanımlanan bireylerin, temel bilgi teknolojilerinin kullanımına ilişkin yeterliliklere sahip olmaları ve teknolojinin kullanımına ilişkin bazı davranış kurallarını benimsemeleri beklenmektedir. Bu yeterlilikler ve davranış kuralları, bireylere planlı bir süreç olan eğitim yoluyla kazandırılmalıdır (Kırık vd., 2019: 12-13). Geleceğin vatandaşları olan öğrencilerin bilgi teknolojilerini doğru ve etik ilkelere uygun şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda vatandaşlığın dijital boyutunu öğrenmeleri açısından ilk ve ortaokullarda verilen dijital vatandaşlık eğitiminin önemli bir yeri olduğu görülmektedir (Turan ve Karasu Avcı, 2018: 30). Toplumlar için çağdaş bireylerin yetiştirilmesi ve dijital vatandaşlık eğitiminin verilmesi nitelikli bir ilköğretim sürecinden geçmektedir (Karaduman ve Öztürk, 2014: 43).

Dijital vatandaşlık eğitiminin özellikle ilköğretim sürecinde etkili bir biçimde gerçekleştirilmesinde yararlanılabilecek önemli derslerden biri sosyal bilgiler dersidir (Öztürk, 2015: 21). Sosyal bilgiler dersinin en kapsamlı amacı etkili vatandaş yetiştirmek olduğu düşünüldüğünde (Safran, 2008: 15; Tonga, 2019: 434), sosyal bilgiler öğretiminde öğrencileri etkili bir vatandaş olarak yetiştirebilmek için bilgi, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılması gereklidir (Öztürk, 2007: 25). Sosyal bilgiler programının temel yaklaşımı, bireyin bilgiyi üretmesi ve kullanması için gerekli olan beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2015: 35). Çağın ihtiyaçları doğrultusunda tarih, coğrafya, antropoloji, psikoloji, ekonomi gibi sosyal ve beşeri disiplinlerden faydalanarak bireylerin çok yönlü gelişimini amaç edinen sosyal bilgiler dersi, dijital vatandaşlıkla ilgili

yeterliliklerin kazandırılması konusunda önemli bir derstir (Sari, 2019: 91). Bilgi ve iletişim araçlarının, sosyal bilgiler dersinde kullanımı, nitelikli vatandaşların yetiştirilmesinde gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında ve öğrencilerin öğrenme faaliyetlerine güdülenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Heafner, 2004: 49). Öğretmenler öğrencileri dijital vatandaş olarak yetiştirebilmek için dijital teknolojileri ders etkinlikleri çerçevesinde sınıfta aktif olarak kullanmalı ve öğrencilerin bu teknolojileri sadece tanımlarına değil aynı zamanda verimli şekilde kullanmalarına da fırsat tanımalıdır (Sari, 2019: 80). Ayrıca dijital vatandaşlık eğitiminde geleceğin öğretmenleri olan sosyal bilgiler öğretmen adayları da önemli bir rol üstlenmektedir.

Literatür incelendiğinde, dijital vatandaşlık ile ilgili yapılan çalışmaların dijital vatandaşlık düzeyleri, dijital vatandaşlığa dayalı etkinlikler, dijital vatandaşlığın boyutları ve internet kullanımına ilişkin olduğu (Vanfossen, 2001; Berson ve Berson, 2003; Berson ve Balyta, 2004; Ribble vd. 2004; Crowe, 2006; Nebel, Jamison ve Bennett, 2009; Karaduman, 2011; Kocadağ, 2012; Çepni, Oğuz ve Kılcan, 2014; İşman ve Güngören, 2014; Kaya ve Kaya, 2014; Sakallı, 2015; Öztürk, 2015; Elçi ve Sarı, 2016; Görmez, 2016; Peker Ünal, 2017) görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla belirleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi önemli görülmüştür. Araştırma sonuçlarının konu ile ilgili yapılacak olan başka çalışmalara ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarını metaforlar yoluyla belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- a. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar nelerdir?
- b. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların benzetme yönleri nelerdir?
- c. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar, hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma nitel araştırma desenlerinden, olgubilim deseni ile yürütülmüştür. Olgubilim birkaç bireyin bir olgu veya kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını tanımlayan ve derinlemesine anlaşılmasını sağlayan araştırma desendir (Creswell, 2013/2020: 85). Olgubilim deseni farkında olduğumuz fakat ayrıntılı bilgiye sahip olmadığımız olguları araştırmayı amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda 1., 2., 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 101'i kadın, 79'u erkek toplam 180 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubu gönüllülük esası dikkate alınarak, amaçsal örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Amaçsal örnekleme yöntemi bilgi açısından zengin olan durumların seçilerek derinlemesine ve ayrıntılı araştırma yapılmasına olanak tanıyan bir yaklaşımdır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013: 90). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme araştırmaya hız ve pratik

kazandıran ve araştırmacıya yakın olan durumların seçildiği bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 123).

2.3. Veri Toplama Araçları

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarını metaforlar yoluyla belirlemek amacıyla, “dijital vatandaşlık, ya/ye benzer; çünkü” ifadesinin yer aldığı bir formdan yararlanılmıştır.

Metafor, insanların hayatı, olayları ve nesnelere nasıl gördüklerini farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya ve anlamaya çalışmaları olarak ifade edilebilir (Cerit, 2008: 694). Metafor kelimesinin Türkçe karşılığı “mecaz” olarak ifade edilmektedir. Metaforların, edebi ve sanatsal bir fonksiyona sahip olmalarının yanı sıra daha çok zihinsel ve düşünsel anlayışımızı ifade eden bir araç oldukları da görülmektedir (Er Tuna ve Mazman Budak, 2013: 613). Metafor, bireylerin yaşam algılarını ortaya koymada (Girmen, 2007: 12), gerçekleri yeniden tanımlamada ve problem durumlarını yeniden kavramsallaştırmada (Goldstein, 2005: 9), önemli bir öge olarak görülmektedir. Öğretim sürecinde metaforların, anlaşılması güç olan kavramların öğrencilerin bilişsel dünyasına yakın olan bilinen kavramlardan anlaşılması güç olan kavramlara ulaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Korkmaz ve Ünsal, 2016: 197). Metaforlar bilim dünyasında çeşitli disiplinler tarafından kullanıldığı gibi eğitim bilimlerinde de sıklıkla kullanılan bir veri toplama aracıdır. Eğitim bilimlerinde metaforlar genelde nitel araştırma paradigması ile oluşturulan bilimsel çalışmalar içerisinde kullanılmaktadır (Kılcan, 2017: 93).

Çalışma grubu ile görüşmeye başlamadan önce araştırma ve form ile ilgili bilgi verilerek görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırma için Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan (21/05/2020-392826) etik izin alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, sözel ve yazılı materyallerin içerdiği mesajı, sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22).

Katılımcıların geliştirdikleri metaforların analiz edilmesi sürecinde Saban'ın (2009: 283) kullandığı; kodlama ve ayıklama, örnek metafor imgesi derleme, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşamaları sırasıyla uygulanmıştır.

Kodlama ve ayıklama aşamasında, katılımcıların geliştirdikleri metaforlar incelenmiş ve geliştirdikleri metaforlar kodlanmıştır. Bu kodlamalar yapılırken herhangi bir metaforun belirtilmediği ya da metafora ilişkin herhangi bir gerekçenin belirtilmediği 4 kâğıt araştırmadan çıkarılmıştır.

Örnek metafor imgesi derleme aşamasında, metafor içermeyen kâğıtlar çıkarıldıktan sonra 132 geçerli metafor belirlenmiştir. Metaforlara ilişkin veriler tekrar incelenerek bu metaforları temsil eden katılımcı görüşlerinden bir örnek metafor ifadesi seçilerek o metaforu en iyi temsil ettiği düşünülen örnek metafor listesi hazırlanmıştır. Bu liste, metaforların belli kategoriler altında toplanmasında bir başvuru kaynağı olarak ve araştırmanın veri analiz sürecini geçerli kılmak amacıyla kullanılmıştır (Saban, 2009: 286). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının belirttiği bu metaforlar içinden seçilen örnek metafor ifadesi katılımcıların kendi sözcükleri korunarak aktarılmıştır. Metaforu kimin geliştirdiğine ilişkin katılımcı görüşleri, tırnak içerisinde italik olarak metafor ifadesinin başında ÖA.1(K/E), (Öğretmen adayı, 1. kişi, Kadın/Erkek) şeklinde kısaltmalardan oluşan ifadelerle belirtilmiştir.

Kategori geliştirme aşamasında, katılımcılar tarafından geliştirilen metaforlar ortak özellikleri açısından incelenmiştir. Geliştirilen her metafor; metaforun konusuna, metaforun kaynağına ve metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişkiye bakılarak analiz edilmiştir (Saban, 2009: 287). Daha sonra her metafor belli bir tema ile ilişkilendirilerek, 9 kavramsal kategori oluşturulmuştur.

Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşamasında, geçerliğin sağlanması için araştırma verilerin detaylı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 270). Bu araştırmada geçerliğini sağlamak amacıyla kavramsal kategorilere nasıl ulaşıldığı ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve metaforları en iyi temsil ettiği düşünülen bir örnek metafor ifadesine bulgular bölümünde yer verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan bir öğretim üyesine metafor ve kategori isimlerini ve özelliklerini içeren iki liste verilerek metaforları kategorilerle eşleştirmeleri istenmiştir. Daha sonra uzmanın yaptığı eşleştirmeler ile araştırmacıların yaptığı eşleştirmeler karşılaştırılmıştır. Görüşüne başvurulmuş uzman altı metaforu araştırmacıların eşleştirdiği kategorilerden farklı kategorilerle eşleştirmiştir. Karşılaştırmalar sonucunda uzman ve araştırmacı (kodlayıcılar) arasındaki görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmacının güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994/2016: 64) formülü "güvenirlik = görüş birliği sayısı / toplam görüş birliği + görüş ayrılığı sayısı" kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmada güvenilirlik % 91 olarak hesaplanmış ve kodlayıcılar arasındaki uyum % 91 olduğu için istenilen düzeyde güvenilirlik sağlandığı tespit edilmiştir. Saban'a (2009: 288) göre nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 90 ve üzeri olduğu durumlarda istenilen düzeyde güvenilirlik sağlanmıştır.

5	Cep telefonu	1	Anında olma	
6	Çip	1	Hızlı ulaşma	
7	Çita	1	Hızlı	
8	Fotokopi makinesi	1	Hızlı olma	
9	Işık hızı	1	Hızlı	
10	Köy	1	Hızlı duyulma	Hızlı şekilde gerçekleşme
11	Kütüphane	1	Hızlıca bilgiye ulaşma	
12	Metro	1	Hızlı	
13	Robot	1	Hızlı	
14	Sosyal ağ	1	Hızlı ulaşma	
15	Telgraf	1	Anında ulaşma	
16	Twitter	1	Hızlı duyulma	
17	Uçak	1	Hızlı ulaşma	
18	Ulaşım ağı	1	Hızlı	
19	Uydu	1	Anında öğrenme	
20	Uzaktan kumanda	1	Hızlı olma	
21	Web sitesi	1	Hızlı şekilde gerçekleşme	
22	Yarış arabası	1	Hızlı	
23	Zaman makinesi	1	Hızlı	

Hızlı şekilde gerçekleşme kategorisini toplamda 23 metafor temsil etmektedir. Bu kategoride yer alan metaforlar; “bilgisayar”, “internet”, “navigasyon”, “sosyal medya”, “twitter”, “metro”, “cep telefonu”, “çip”, “çita”, “fotokopi makinesi”, “ışık hızı”, “köy”, “kütüphane”, “robot”, “sosyal ağ”, “telgraf”, “uçak”, “ulaşım ağı”, “uydu”, “uzaktan kumanda”, “web sitesi”, “yarış arabası” ve “zaman makinesi” olarak sıralanmaktadır. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “navigasyon” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.7(E)** “*Navigasyon bir yerden başka bir yere gitmek için en uygun yolu bulan ve gidilecek adrese hızlı bir şekilde ulaşmayı sağlayan bir uygulamadır. Dijital vatandaşlıkta bilgiye en kısa yoldan hızlıca ulaşılmıştır. Bu yönüyle navigasyonla benzerlik göstermektedir.*” cümlesiyle benzetme gerekçesini açıklamıştır. Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin “bilgisayar” metaforunu üreten katılımcı benzetme yönünü **ÖA.14(K)** “... çünkü bilgisayar ile

*nasıl ki her şeyi hızlıca yapabiliyorsak dijital vatandaşlıkta da teknoloji sayesinde her şeyi hızlıca yapabiliyoruz.” şeklinde ifade etmiştir. Dijital vatandaşlık kavramını “kütüphane”ye benzeten katılımcı **ÖA.28(K)** “... çünkü kütüphanede bulunan binlerce kaynak kitap istediğimiz her bilgiye hızlıca ulaşmamızı ve faydalanmamızı sağlar.” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. “Köy” metaforunu geliştiren katılımcı düşüncesini **ÖA.39(K)** “Köy küçük bir yer olduğu için herhangi bir olayı bütün köy halkı hızlıca duyar ve başkalarına yayar. Dijital vatandaşlık bu yönüyle köye benzer. Dijital vatandaşlıkta da olan her yeni gelişmeden kısa zaman içerisinde herkes haberdar olur.” şeklinde belirterek hızla duyulma yönünü vurgulamıştır. “Uzaktan kumanda” metaforunu kullanan katılımcı düşüncesini **ÖA.46(E)** “... çünkü kanalları oturduğu yerden tek bir tuşla hızlıca değiştirebiliyorsun dijital vatandaşlıkta da işlerini oturduğu yerden hızlıca yapabiliyorsun.” cümlesiyle belirtmiştir. Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin “web sitesi” metaforunu geliştiren katılımcı hızlı şekilde gerçekleşme yönüne dikkat çekerek düşüncesini **ÖA.60(K)** “Web sitelerinin kullanıcıları dijital vatandaşlıkta olduğu gibi günlük işlerini hızlı ve çok rahat bir şekilde halletmektedir.” şeklinde belirtmiştir. “İnternet” metaforunu kullanan katılımcı **ÖA.92(E)** “İnternette her iş hızlı bir şekilde yapıldığı gibi dijital vatandaşlıkta da işler hızlı bir şekilde yapılır.” şeklinde düşüncesini açıklamıştır. “Sosyal ağ” benzetmesini yapan katılımcı **ÖA.102(K)** “Sosyal ağ kullanıcıları evde, okulda ya da işyerinde dijital ortam sayesinde öğrenmek istediği her bilgiye hızlı şekilde ulaşma olanağı bulur tıpkı dijital vatandaşlıkta olduğu gibi.” cümlesiyle benzetme gerekçesini ifade etmiştir. “Cep telefonu” metaforunu kullanan katılımcı görüşünü **ÖA.120(E)** “... çünkü tek bir tuşla istediği kişi ile cep telefonu aracılığıyla anında iletişim kurar. Bence bundan dolayı dijital vatandaşlığa benziyor” şeklinde açıklamıştır. “Twitter” metaforunu geliştiren katılımcı düşüncesini **ÖA.131(K)** “... çünkü twitter kullanıcıları da dünyada olup biten olayları büyük bir hızla duyar.” şeklinde ifade ederek hızla duyulma yönüne*

dikkat etmiştir. “Sosyal medya” benzetmesini yapan katılımcı **ÖA.154(E)** “*Sosyal medyada olan bir şey saniyeler içinde herkes tarafından duyulur.*” şeklinde benzetme gerekçesini açıklamıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hızlı şekilde gerçekleşme kategorisine ilişkin geliştirdikleri metaforlara bakıldığında dijital vatandaşlığın hızlı ulaşma, anında olma, hızlı duyulma, hızlı şekilde gerçekleşme, hızlıca bilgiye ulaşma ve hızlı bir şekilde yapma yönlerinin vurgulandığı belirlenmiştir.

3.2. Etik Davranma Kategorisi

Etik davranma kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Etik Davranma Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Etik kurul	4	Etik kurallara dikkat etme	
2	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	4	Etik ilkelere uyma	
3	Medya kuruluşu	2	Etik kurallara uyma	
4	Muhabir	2	Etik kurallara uyma	
5	Akrabalık ilişkileri	1	Etik kurallara uyma	
6	Banka	1	Etik kurallara dikkat etme	
7	Bilgisayar oyunları	1	Etik davranma	
8	Bilim insanı	1	Etik olma ve davranma	
9	Doktor	1	Etik davranma	
10	Gazeteci	1	Etik davranışlar sergileme	Etik davranma
11	Gözlemci	1	Etik kurallara dikkat etme	
12	İnsan beyni	1	Etik kurallara uygun davranma	
13	Müdür	1	Etik olma	
14	Profesör	1	Etik kurallara dikkat etme	
15	Sanatçı	1	Etik davranma	
16	Sosyal medya	1	Etik kurallara uyma	
17	Sporcu	1	Etik davranışlar sergileme	
18	Şifre	1	Etik olma	
19	Yazar	1	Etik olma	

Etik davranma kategorisini toplamda 19 metafor temsil etmektedir. Bu kategoriye temsil eden metaforlar; “etik kurul”, “radyo ve televizyon üst kurulu”, “medya kuruluşu”, “muhabir”, “akrabalık ilişkileri”, “banka”, “bilgisayar oyunları”, “bilim insanı”, “doktor”, “gazeteci”, “gözlemci”, “insan beyni”, “müdür”, “profesör”, “sanatçı”, “sosyal medya”, “sporcu”, “şifre” ve “yazar” olarak tespit edilmiştir. Bu kategoriye oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “radyo ve televizyon üst kurulu” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.13(E)** “*Radyo ve televizyon üst kurulu yayın kuruluşlarının etik ilkelere uyması konusunda denetleyen üst kuruldur aynı şekilde dijital vatandaşlıkta da etik ilkelere dikkat edilir.*” cümlesiyle benzetme yönünü belirtmiştir. “Profesör” benzetmesini yapan katılımcı metaforun özellikle etik kurallara dikkat etme yönüne vurgu yaparak **ÖA.44(K)** “*Dijital vatandaşların teknolojik ortamda iletişim kurduğunda veya alışveriş yaptığında etik kurallara dikkat etmesi gerekir tıpkı profesörlerin çalışmalarında etik kurallara dikkat etmesi gerektiği gibi.*” düşüncesini açıklamıştır. “Bilim insanı” metaforunu kullanan katılımcı **ÖA.57(K)** “*Teknolojinin gelişmesi ile birlikte resmi işlemlerde, sosyal iletişimde ve eğitim alanında bilgi teknolojilerini etik ve doğru kullanma becerisine sahip kişiler dijital vatandaş olarak ifade ediliyor. Bu doğrultuda dijital vatandaşlığın bilim insanlarına benzediğini düşünüyorum çünkü bilim insanları da çalışmalarında etik olmaya ve davranmaya dikkat eden kişilerdir.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcı dijital vatandaşlığı “sosyal medya”ya benzetirken, düşüncesini ise **ÖA.74(E)** “*Dijital vatandaşlık online davranışlarının etik sonuçlarını bilen vatandaşdır. Bizde sosyal medya kullanırken kimsenin hayatına müdahale etmeden, kendi sınırlarımız içinde etik kuralları aşmadan hareket etmeliyiz bu yüzden birbirine benzediğini düşünüyorum.*” cümlesiyle ifade etmiştir. “Bilgisayar oyunları” metaforunu açıklayan katılımcı **ÖA.103(E)** “*... çünkü bir oyun içerisinde de daha önce hiç görmediğimiz insanlar*

ile iletişim içerisinde oluyoruz ve kurallara uyararak etik davranışlar sergiliyoruz.” ifadesini kullanarak benzetme gerekçesini açıklamıştır. “Sporcu” benzetmesini yapan katılımcı **ÖA.170(E)** “*Sporcu, etik kuralları bilir ve buna uygun davranışlar sergiler, dijital vatandaşlıkta da birey dijital dünyada doğru ve etik davranışları bilir ve buna uygun hareket eder.”* cümlesiyle etik davranışların sergilendiğine dikkat çekmiştir. Öğretmen adayları etik davranma kategorisinde dijital vatandaşların bilgi iletişim teknolojilerini kullanırken, dijital dünyada iletişim kurarken ve işbirliği yaparken güvenli ve sorumlu bir biçimde hareket ettiklerini ve etik davranışlar sergilediklerini vurgulamışlardır.

3.3. Farklı Alanlarda Kullanma Kategorisi

Farklı alanlarda kullanma kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Farklı Alanlarda Kullanma Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Sosyal bilgiler dersi	3	Farklı disiplinlerden yararlanma	
2	Ağaç	1	Farklı şekillerde kullanma	
3	Ansiklopedi	1	Farklı alanlarda faydalanma	
4	Ateş	1	Farklı şekillerde faydalanma	
5	Bulmaca	1	Birçok şekilde kullanma	
6	Çırac	1	Farklı işlerde kullanma	
7	Çikolata	1	Farklı şekillerde kullanma	
8	Ders kitabı	1	Birçok konudan faydalanma	
9	İlaç	1	Farklı şekillerde yararlanma	Farklı alanlarda kullanma
10	İnsan	1	Farklı özelliklerini kullanma	
11	İnsan vücudu	1	Farklı organları kullanma	
12	Kobay	1	Farklı amaç için kullanma	
13	Kumaş	1	Farklı şekillerde kullanma	
14	Makine	1	Çeşitli şekillerde yararlanma	
15	Müze	1	Farklı şekillerde kullanma	
16	Petrol	1	Farklı alanlarda kullanma	
17	Sözlük	1	Birçok konuda faydalanma	

18	Toprak	1	Farklı şekillerde kullanma
19	Virüs	1	Farklı şekillerde faydalanma

Farklı alanlarda kullanma kategorisini toplamda 19 metafor temsil etmektedir. Bu kategoride yer alan metaforlar; “sosyal bilgiler dersi”, “ağaç”, “ansiklopedi”, “ateş”, “bulmaca”, “çırak”, “çikolata”, “ders kitabı”, “ilaç”, “insan”, “insan vücudu”, “kobay”, “kumaş”, “makine”, “müze”, “petrol”, “sözlük”, “toprak” ve “virüs” olarak belirlenmiştir. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin “insan vücudu” metaforunu geliştiren katılımcı görüşünü **ÖA.42(K)** *“Vücutumuzun farklı organlarını ve bölümlerini kullanırız. Dijital vatandaşlıkta bu yönüyle insan vücuduna benzer. Çünkü teknolojinin hukuk, güvenlik, iletişim ve sağlık gibi farklı boyutlarını, alanlarını kullanırız.”* cümlesiyle açıklamıştır. Dijital vatandaşlığı “ağaç”a benzeten katılımcı **ÖA.81(K)** *“...nasıl ki bir ağacın kökünden, gövdesinden, yaprağından ve meyvesinden farklı şekilde yararlanırız dijital vatandaşlıkta da aynı şekilde dijital ortamdaki birçok şekilde yararlanırız.”* ifadesini kullanmıştır. “Petrol” metaforunu kullanan katılımcı **ÖA.107(E)** *“Dijital vatandaşlık, dijital ticaret, erişim, etik, hukuk, sağlık, iletişim, güvenlik, hak ve sorumluluk ve dijital okuryazarlık olmak üzere dokuz boyutuyla farklı alanlardan faydalanan bir vatandaşlıktır tıpkı farklı alanlarda kullanılan petrol gibi.”* şeklinde açıklama yapmıştır. Dijital vatandaşlığı “sosyal bilgiler dersi” metaforuyla açıklayan katılımcı benzetme gerekçesini **ÖA.129(K)** *“... çünkü coğrafya, tarih, ekonomi, antropoloji ve hukuk gibi disiplinleri kapsayan ve bu disiplinlerden yararlanan bir derstir aynen farklı alanlardan faydalanan dijital vatandaşlık gibi.”* cümlesiyle ifade ederek dijital vatandaşlık kavramının farklı disiplinlerden yararlanma yönüne vurgu yapmıştır. Farklı alanlarda kullanma kategorisinde katılımcı dijital vatandaşlığı “ders kitabı”na benzetirken, görüşünü **ÖA.148(E)** *“... çünkü biz öğrenciler ders kitaplarında yer alan birçok konudan faydalanırız bu açıdan dijital vatandaşlığa*

benzediğini düşünüyorum.” cümlesiyle ifade etmiştir. “İnsan” benzetmesini yapan katılımcı **ÖA.162(E)** *“Dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital iletişim ve dijital ticaret gibi farklı davranış alanlarına sahip olan dijital vatandaşlığı aynı şekilde farklı özelliklere sahip olan ve bu özelliklerini kullanan insana benzettim.”* şeklinde düşüncesini açıklamıştır. Dijital vatandaşlığı “toprak” metaforu ile özdeşleştiren katılımcı **ÖA.172(K)** *“Dijital vatandaşlık; dijital etik, dijital iletişim, dijital erişim, dijital ticaret ve dijital okuryazarlık gibi farklı alanlarda kullanılır. Bu özelliğinden dolayı farklı şekillerde kullanılan toprağa benzediğini düşünüyorum.”* cümlesiyle kavramın farklı şekillerde kullanılma yönüne dikkat çekmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adayları dijital vatandaşlığın dijital hukuk, dijital etik, dijital iletişim, dijital ticaret, dijital güvenlik ve dijital sağlık gibi farklı boyutları olduğunu ve farklı alanlarda kullanıldığını belirtmişlerdir.

3.4. Hak ve Sorumluluklarının Bilincinde Olma Kategorisi

Hak ve sorumluluklarının bilincinde olma kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Hak ve Sorumluluklarının Bilincinde Olma Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Öğretmen	3	Sorumlulukların bilincinde olma	
2	Anne	2	Sorumluluk sahibi	
3	Öğrenci	2	Sorumluluk sahibi ve bilinçli olma	
4	Aile	1	Hak ve sorumlulukların farkında olma	
5	Araştırmacı	1	Sorumluluk sahibi ve bilinçli olma	
6	Arı	1	Sorumluluk	Hak ve sorumlulukların bilincinde olma
7	Arkadaş	1	Sorumlulukların bilincinde olma	
8	Bahçıvan	1	Sorumluluk sahibi	
9	Dost	1	Sorumlulukların bilincinde olma	
10	Editör	1	Sorumlulukların farkında olma	
11	Filozof	1	Sorumlulukların farkında olma	
12	İnsan	1	Hak ve sorumlulukların bilincinde olma	
13	Kahraman	1	Sorumlulukların farkında olma	

14	Lider	1	Sorumluluk sahibi
15	Rehber öğretmen	1	Sorumlulukların farkında olma
16	Sevgili	1	Sorumluluklarını bilme
17	Süpermen	1	Sorumlulukların farkında olma

Hak ve sorumluluklarının bilincinde olma kategorisini toplamda 17 metafor temsil etmektedir. Bu kategoriyi temsil eden metaforlar; “öğretmen”, “anne”, “öğrenci”, “aile”, “araştırmacı”, “arı”, “arkadaş”, “bahçıvan”, “dost”, “editör”, “filozof”, “insan”, “kahraman”, “lider”, “rehber öğretmen”, “sevgili” ve “süpermen” olarak tespit edilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin “öğretmen” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.2(K)** “*Dijital vatandaş nasıl dijital ortamı doğru kullanabiliyorsa, bu ortamda üretim yapabiliyorsa ve dijital eğitim alabiliyorsa yani haklarının ve sorumluluklarının bilincindeyse, öğretmenlerde sınıfı nasıl idare edeceğini bilen ve sınıfa sorumluluk ve görevlerinin bilincinde olan kişilerdir. Bu yüzden dijital vatandaşlık tıpkı bir öğretmene benzer.*” cümlesiyle öğretmen benzetmesini açıklamıştır. Dijital vatandaşlık kavramını “aile”ye benzeten katılımcı **ÖA.58(K)** “*Dijital ortamda hak ve sorumluluklarını farkında olan dijital vatandaşlar aileye benzer çünkü aile üyeleri de sorumluluklarının farkındadır.*” cümlesiyle hak ve sorumluluklarının farkında olunması yönüne vurgu yapmıştır. “İnsan” metaforunu kullanan katılımcı **ÖA.95(E)** “*İnsanlar normal hayatlarında hak ve sorumluluklarının bilincindedir ona uygun hareket ederler. Dijital vatandaşlıkta dijital ortamda hak ve sorumluluklarının bilincinde olmayı gerektirir bu sebeple benzediklerini düşünüyorum.*” cümlesi ile benzetme gerekçesini açıklamıştır. Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “araştırmacı” benzetmesini yapan katılımcı özellikle sorumluluk sahibi ve bilinçli olma yönüne vurgu yaparak **ÖA.128(E)** “*Dijital vatandaşlık teknolojiyi doğru kullanan ve teknolojiyi kötü amaçlar için kesinlikle kullanmayan sorumlulukların farkında olan vatandaşdır. Bu yönüyle araştırmacıya benzettim çünkü araştırmacıda çalışmalarında*

yapması ve yapmaması gerekenlerin yani sorumlulukların farkındadır.” cümlesiyle görüşünü dile getirmiştir. “Editör” metaforunu geliştiren katılımcı benzetme gerekçesini **ÖA.150(K)** “... çünkü editörde bir araştırmada neleri yapmaları, neleri yapmamaları gerektiğinin ve sorumluluklarının farkındadır.” cümlesiyle ifade etmiştir. Öğretmen adayları dijital vatandaşların e-devlet uygulamalarını kullanabilen, sağlık hizmetlerinden faydalanabilen, alışveriş yapabilen, online eğitim alabilen bireyler olarak dijital ortamda hak ve sorumluluklarının bilincinde olan bireyler olduklarını vurgulamışlardır.

3.5. Bilgi ve Beceriye Sahip Olma Kategorisi

Bilgi ve beceriye sahip olma kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Bilgi ve Beceriye Sahip Olma Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Mimar	2	Bilgi ve donanımına sahip olma	
2	Ordinaryüs	2	Bilgi ve beceriye sahip olma	
3	Aslan	1	Beceriye sahip olma	
4	Balıkçı	1	Beceriye sahip olma	
5	Bebek	1	Beceriye sahip olma	
6	Bilgisayar öğretmeni	1	Bilgi ve beceriye sahip olma	
7	Çiftçi	1	Bilgi ve beceriye sahip olma	Bilgi ve beceriye sahip olma
8	Eczacı	1	Bilgili olma	
9	Eleştirmen	1	Bilgi sahibi	
10	Kâşif	1	Bilgi ve beceriye sahip olma	
11	Kedi yavrusu	1	Beceriye sahip olma	
12	Ressam	1	Bilgi ve beceriye sahip olma	
13	Yapay zekâ mühendisi	1	Bilgi ve beceriye sahip olma	

Bilgi ve beceriye sahip olma kategorisini toplamda 13 metafor temsil etmektedir. Bu kategoride yer alan metaforlar; “mimar”, “ordinaryüs”, “aslan”, “balıkçı”, “bebek”, “bilgisayar öğretmeni”, “çiftçi”, “eczacı”, “eleştirmen”, “kâşif”, “kedi yavrusu”, “ressam” ve “yapay zekâ mühendisi” olarak

belirlenmiştir. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “bebek” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.33(K)** “... çünkü bebekte zamanla bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilere sahip olur aynen dijital vatandaşın teknolojik ortamda işlerini halletmek için sahip olduğu bilgi ve beceriler gibi.” cümlesiyle metaforun benzetme yönüne dikkat çekmiştir. “Bilgisayar öğretmeni” metaforunu üreten katılımcı benzetme gerekçesini **ÖA.78(K)** “Dijital vatandaşlık, dijital teknolojileri etkin biçimde kullanma becerisine ve bilgisine sahip olunmasıdır. Tıpkı teknolojiyle ilgili bilgi ve beceriye sahip olan bilgisayar öğretmenlerin olduğu gibi.” şeklinde ifade ederek metaforun bilgi ve beceriye sahip olunması yönünü vurgulamıştır. Dijital vatandaşlık kavramını “mimar” a benzeten katılımcı **ÖA.98(E)** “Mimarlarda yeni binaları tasarlamak ve eski binaları restore etmek için kendisine gerekli olan bilgi ve donanıma sahiptir.” cümlesiyle düşüncesini aktarmıştır. Dijital vatandaşlığı “ressam” metaforuyla özdeşleştiren katılımcı **ÖA.106(K)** “... çünkü resim yapmak çok fazla dikkat, beceri ve bilgi gerektirir. Hangi tonu nerede ve nasıl kullanılması gerektiğini bilirseniz ortaya anlamlı bir resim çıkar. Dijital ortamdaki vatandaşlık görevimiz de bilgi ve beceri gerektirir.” cümlesiyle dijital vatandaşlığın bilgi ve beceriye sahip olma yönüne dikkat çekmiştir. “Aslan” metaforunu kullanan katılımcı düşüncesini **ÖA.118(E)** “... çünkü aslan hayatta kalabilmek için kendisine gerekli olan bütün beceriye sahiptir aynen dijital vatandaşların teknolojik ortama yönelik sahip oldukları beceriler gibi.” cümlesiyle belirtmiştir. “Yapay zekâ mühendisi” metaforunu kullanan katılımcı benzetme yönünü **ÖA.140(E)** “... çünkü yapay zekâ mühendisleri de işlerini rahat bir şekilde yapabilmek için gerekli olan bütün bilgi ve beceriye sahiptir tıpkı dijital vatandaşların teknolojiyi aktif olarak kullanabilmeleri için sahip olduğu bilgi ve beceriler gibi.” cümlesiyle açıklamıştır. Bilgi ve beceriye sahip olma kategorisinde öğretmen adayları dijital vatandaşlığı,

dijital teknolojileri etkin biçimde kullanma bilgisine ve becerisine sahip olan ve bu beceriyi vatandaşlık sürecinde kullanabilen bireyler olarak ifade etmişlerdir.

3.6. Her Yerden Erişebilme Kategorisi

Her yerden erişebilme kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Her Yerden Erişebilme Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Bilgisayar	3	Her yerden erişebilme imkânı	
2	İnternet	3	Her yerden ulaşabilme	
3	Kitle iletişim araçları	2	Her yerden ulaşabilme	
4	Metro ağı	2	Her yerden ulaşabilme	
5	Sosyal medya	2	Her yerden erişebilme imkânı	Her yerden erişebilme
6	Ahtapot	1	Her yerden ulaşabilme	
7	Harita	1	Her yerden ulaşabilme	
8	İletişim ağı	1	Her yerden ulaşabilme	
9	Kargo	1	Her yerden ulaşabilme	
10	Posta	1	Her yerden ulaşabilme	
11	Teknoloji	1	İstediğin yerden erişebilme imkânı	

Her yerden erişebilme kategorisini toplamda 11 metafor temsil etmektedir. Bu kategoriyi temsil eden metaforlar; “bilgisayar”, “internet”, “kitle iletişim araçları”, “metro ağı”, “sosyal medya”, “ahtapot”, “harita”, “iletişim ağı”, “kargo”, “posta” ve “teknoloji” olarak tespit edilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin “kitle iletişim araçları” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.22(E)** “*Kitle iletişim araçları herkesin istediği her şeye her mekândan rahat bir şekilde ulaşmasını sağlar tıpkı dijital vatandaşlıkta olduğu gibi.*” cümlesiyle kitle iletişim araçları benzetmesini açıklamıştır. “Bilgisayar” metaforunu kullanan katılımcı **ÖA.56(E)** “... çünkü günlük yaşamımızın

vazgeçilmez bir parçası olan bilgisayarlar istediğimiz yerden her bilgiye erişebilmemize imkan tanıyor bu açıdan benzedikleri kanaatindeyim.” cümlesi ile benzetme yönünü açıklamıştır. “İnternet” benzetmesini yapan katılımcı düşüncesini **ÖA.99(E)** “... çünkü insanlar internet sayesinde bilgiye buldukları çevreden kolay şekilde ulaşabilmektedir.” cümlesiyle açıklamıştır. “Teknoloji” metaforunu geliştiren katılımcı benzetme gerekçesini **ÖA.105(E)** “... nasıl ki teknoloji bulunduğu mekândan kolay bir şekilde istediğin bilgiye erişmene olanak tanıyor aynı şekilde dijital vatandaşlıkta teknolojiyi kullanarak bulunduğu yerden kolayca istediğin bilgiye erişmeni ve oturduğun yerden işlerini halletmeni kolay hale getiriyor.” cümlesiyle ifade etmiştir. Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “sosyal medya” benzetmesini yapan katılımcı özellikle her yerden erişebilmeye imkân sağlaması yönüne vurgu yaparak **ÖA.112(K)** “Sosyal medya sayesinde insanlar dijital vatandaşlıkta olduğu gibi istediği bilgiye istediği alandan ulaşabilme imkânına sahipler onun için benzediklerini düşünüyorum.” cümlesiyle görüşünü belirtmiştir. Her yerden erişebilme kategorisindeki metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığı evde, okulda, işyerinde yani buldukları her hangi bir yerden istedikleri bilgiye ulaşmalarına ve istedikleri bir işlemi yapmalarına olanak tanıdığına vurgu yaptıkları görülmektedir.

3.7. Teknolojiyi Yakından Takip Etme Kategorisi

Teknolojiyi yakından takip etme kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Teknolojiyi Yakından Takip Etme Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Hacker	2	Teknolojiyi yakından izleme	
2	Polis	2	İzleri takip etme	
3	Web geliştirme uzmanı	2	Teknolojiyi yakından izleme	

4	Akıllı telefon	1	Teknolojiyi takip etme	
5	Dedektif	1	İzleri takip etme	Teknolojiyi yakından takip etme
6	Gölge	1	Yakından takip etme	
7	Kurt	1	İzleri takip etme	
8	Teknolojik aletler	1	Dijital ortamı takip etme	
9	Teleskop	1	Yakından izleme	
10	Vagon	1	Yakından izleme	
11	Yarış atı	1	Yakından izleme	

Teknolojiyi yakından takip etme kategorisini toplamda 11 metafor temsil etmektedir. Bu kategoride yer alan metaforlar; “hacker”, “polis”, “web geliştirme uzmanı”, “akıllı telefon”, “dedektif”, “gölge”, “kurt”, “teknolojik aletler”, “teleskop”, “vagon” ve “yarış atı” olarak sıralanmaktadır. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “teknolojik aletler” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.45(E)** “*Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internetin hızla toplumda yaygınlaşması bireylerin dijital ortamı takip etmeye başlamasını sağladı. Bu sebeple de dijital vatandaşlık teknolojik aletlere benzer.*” cümlesiyle benzetme gerekçesini dijital ortamı takip etme olarak açıklamıştır. “Akıllı telefon” metaforunu oluşturan katılımcı benzetme yönünü **ÖA.64(E)** “*Teknolojiyi yakından takip edebilme anlamına da gelen dijital vatandaşlık kavramı bence teknoloji takip etmeyi sağlayan akıllı telefona benziyor.*” şeklinde ifade etmiştir. “Teleskop” metaforunu kullanan katılımcı düşüncesini **ÖA.87(K)** “*... çünkü teleskopta yıldızları yakından izlememizi sağladığı için dijital vatandaşlığa benzediğini düşünüyorum.*” cümlesiyle belirtmiştir. Dijital vatandaşlık kavramını “dedektif”e benzeten katılımcı **ÖA.111(K)** “*Dijital vatandaşlık, dijital teknolojinin sunmuş olduğu eğitim, iletişim ve sağlık gibi işleri dijital ortamda takip etmeye imkân veriyor. Bu sebeple suçluları bulmak için onların izlerini takip eden dedektife benzetiyorum.*” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. “Hacker” metaforunu geliştiren katılımcı düşüncesini **ÖA.160(E)** “...

çünkü hackerler de dijital vatandaşların yaptığı gibi teknolojiyi çok yakından takip ediyor.” şeklinde belirterek dijital vatandaşlığın teknolojiyi yakından izleme yönünü vurgulamıştır. Bu kategoride dijital vatandaşlık ticaret, eğitim, sağlık, iletişim gibi iş ve eylemlerin dijital ortamda yapılabilmesi için teknolojinin yakından takip edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

3.8. Özgürce Kullanabilme Kategorisi

Özgürce kullanabilme kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Özgürce Kullanabilme Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Kuş	3	Özgür olma	Özgürce kullanabilme
2	Telefon	2	Özgürlük	
3	Kelebek	2	Özgürce yaşayabilme	
4	Dans	1	Özgür olma	
5	Deniz	1	Özgürce hareket etme	
6	Fotoğraf makinesi	1	Özgürlük	
7	Güvercin	1	Özgür olma	
8	İnternet ağı	1	Özgürlük	
9	Kartal	1	Özgür olma	
10	Maceracı	1	Özgür olma	

Özgürce kullanabilme kategorisini toplamda 10 metafor temsil etmektedir. Bu kategoriyi temsil eden metaforlar; “kuş”, “telefon”, “kelebek”, “dans”, “deniz”, “fotoğraf makinesi”, “güvercin”, “internet ağı”, “kartal” ve “maceracı” olarak tespit edilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin “telefon” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.32(E)** “... çünkü telefon insanların istediği kişi ile istediği zaman özgürce konuşmasına yardımcı olur aynen dijital vatandaşın istediği zaman

istediği işini özgürce rahat bir şekilde yapması gibi.” cümlesiyle telefon benzetmesini açıklamıştır. “Kartal” metaforunu kullanan katılımcı **ÖA.77(E)** *“İnsanların dijital ortamda iletişim, ticaret, hukuk ve sağlık gibi farklı alanları özgürce kullanabilmesi bence kartalların gökyüzünde özgürce istediği gibi uçuşmasına benziyor.”* cümlesi ile benzetme gerekçesini açıklamıştır. Dijital vatandaşlık kavramını “kuş”a benzeten katılımcı **ÖA.100(K)** *“Kuşlar gökyüzünde özgürce istediği yere uçar bu açıdan dijital vatandaşlığın insanlara sağladığı rahatlığa ve özgürlüğe benzediğini düşünüyorum.”* cümlesiyle özgür olma yönüne vurgu yapmıştır. “İnternet ağı” metaforunu geliştiren katılımcı benzetme gerekçesini **ÖA.136(E)** *“... çünkü internet ağı ile bütün bilgiler elimizin altında yani öğrenmek istediğimiz her bilgiye özgür bir şekilde erişebiliyoruz.”* cümlesiyle ifade etmiştir.

3.9. Etkin Kullanma Kategorisi

Etkin kullanma kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların benzetme yönleri tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Etkin Kullanma Kategorisi ve Metaforları

No	Metafor	F	Benzetme Yönü	Kategori
1	Seçmen	3	Etkin katılma	Etkin kullanma
2	Milletvekili	2	Aktif katılma	
3	Avukat	2	Aktif katılma	
4	Meclis	2	Etkin katılma	
5	Asker	1	Etkin kullanma	
6	Futbolcu	1	Etkin kullanma	
7	Siyasetçi	1	Aktif katılma	
8	Üniversite öğrencisi	1	Etkin kullanma	
9	Tabirci	1	Etkin kullanma	

Etkin kullanma kategorisini toplamda 9 metafor temsil etmektedir. Bu kategoride yer alan metaforlar; “seçmen”, “milletvekili”, “avukat”, “meclis”,

“asker”, “futbolcu”, “siyasetçi”, “üniversite öğrencisi” ve “tabirci” olarak belirlenmiştir. Bu kategoriyi oluşturan bazı metaforlara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramına ilişkin olarak “seçmen” metaforunu geliştiren katılımcı **ÖA.17(E)** *“Dijital vatandaşlıkta birey çevrimiçi ortama etkin katılır, seçimde seçime etkin olarak katılır onun için birbirine benzediğini düşünüyorum.”* cümlesiyle benzetme gerekçesini açıklamıştır. Dijital vatandaşlık kavramını “üniversite öğrencisi”ne benzeten katılımcı **ÖA.84(K)** *“... çünkü üniversite öğrencisi de üniversitenin eğitim, kütüphane ve sağlık gibi farklı hizmetlerini etkili bir şekilde kullanır.”* cümlesiyle düşüncesini ifade etmiştir. “Avukat” metaforunu kullanan katılımcı düşüncesini **ÖA.96(K)** *“... çünkü avukatlarda duruşmalara bizzat atıldığı için teknolojinin aktif olarak kullanıldığı dijital vatandaşlığa benzettim.”* cümlesiyle belirtmiştir. Dijital vatandaşlığı “milletvekili” metaforu ile özdeşleştiren katılımcı **ÖA.133(K)** *“Milletin temsilcisi olan milletvekilleri yönetime aktif bir şekilde katılır ve milleti temsil eder dijital vatandaşlıkta da bireyler teknolojiyi aktif bir şekilde kullanır.”* cümlesiyle kavramın aktif katılma yönüne dikkat çekmiştir. Etkin kullanma kategorisindeki metaforlarının ortak noktalarına bakıldığında öğretmen adaylarının dijital vatandaşlıkta teknolojik ortama etkin katılımın ön plana çıktığını vurguladıkları görülmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına ilişkin 132 metafor geliştirdikleri görülmektedir. Geliştirilen bu metaforlar içinde en fazla “bilgisayar”, “internet”, “sosyal medya”, “etik kurul”, “radyo ve televizyon üst kurulu”, “kuş”, “öğretmen”, “seçmen” ve “sosyal bilgiler dersi” metaforları belirtilmiştir.

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar değerlendirildiğinde “hızlı şekilde gerçekleşme”, “etik davranma”, “farklı alanlarda kullanma”, “hak ve sorumluluklarının bilincinde olma”, “bilgi ve beceriye sahip olma”, “her yerden erişebilme”, “teknolojiyi yakından takip etme”, “özgürce kullanabilme” ve “etkin kullanma” kavramsal kategorileri belirlenmiştir. Geliştirilen kavramsal kategorilere bakıldığı zaman her kategorinin farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hızlı şekilde gerçekleşme kategorisine ilişkin geliştirdikleri metaforlar; “bilgisayar”, “internet”, “navigasyon”, “sosyal medya”, “twitter”, “metro”, “cep telefonu”, “çip”, “çita”, “fotokopi makinesi”, “ışık hızı”, “köy”, “kütüphane”, “robot”, “sosyal ağ”, “telgraf”, “uçak”, “ulaşım ağı”, “uydu”, “uzaktan kumanda”, “web sitesi”, “yarış arabası” ve “zaman makinesi” olarak sıralanmaktadır.

Araştırmada etik davranma kategorisine ilişkin geliştirilen metaforlar; “etik kurul”, “radyo ve televizyon üst kurulu”, “medya kuruluşu”, “muhabir”, “akrabalık ilişkileri”, “banka”, “bilgisayar oyunları”, “bilim insanı”, “doktor”, “gazeteci”, “gözlemci”, “insan beyni”, “müdür”, “profesör”, “sanatçı”, “sosyal medya”, “sporcu”, “şifre” ve “yazar” olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde Karaduman ve Öztürk (2014) tarafından yapılan çalışmada öğrenciler dijital vatandaşlığı internetteki kural ve yasalara uyan ve etik davranışlarda bulunan vatandaşlar olarak belirtmişlerdir.

Öğretmen adayları farklı alanlarda kullanma kategorisine ilişkin olarak “sosyal bilgiler dersi”, “ağaç”, “ansiklopedi”, “ateş”, “bulmaca”, “çırak”, “çikolata”, “ders kitabı”, “ilaç”, “insan”, “insan vücudu”, “kobay”, “kumaş”, “makine”, “müze”, “petrol”, “sözlük”, “toprak” ve “virüs” metaforları geliştirilmiştir. Benzer şekilde Karaduman ve Öztürk (2014) tarafından yapılan çalışmada dijital

vatandaşlığa dayalı olarak gerçekleştirilen etkinlikler sonucunda öğrencilerin dijital vatandaşlığı iletişim kuran, gündemi takip eden, araştırma yapan ve alışveriş yapan kişiler olarak belirttikleri görülmüştür. Kaya ve Kaya (2014) tarafından yapılmış olan çalışmada öğretmen adaylarının dijital teknolojiyi iletişim kurma, ödev hazırlama, araştırma yapma, online alışveriş yapma, film izleme ve müzik dinleme ve bankacılık işlemleri gibi farklı alanlarda kullandıkları görülmüştür.

Hak ve sorumluluklarının bilincinde olma kategorisine ilişkin öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar; “öğretmen”, “anne”, “öğrenci”, “aile”, “araştırmacı”, “arı”, “arkadaş”, “bahçıvan”, “dost”, “editör”, “filozof”, “insan”, “kahraman”, “lider”, “rehber öğretmen”, “sevgili” ve “süpermen” olarak tespit edilmiştir. Benzer şekilde Karaduman ve Öztürk (2014) tarafından yapılmış olan çalışmada öğrenciler dijital vatandaş olan bireylerin hak ve sorumluluk sahibi olduklarını vurgulamışlardır. Kaya ve Kaya’nın (2014) çalışması sonucunda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığı dijital ortamdaki haklarını öğrenen ve sorumluluklarını bilen bireyler olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Gazî’nin (2016) çalışmasında katılımcıların dijital vatandaşlık bilgisinin geliştiği ve teknoloji farkındalığına sahip oldukları belirlenmiştir. Özer’in (2016) çalışmasında öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığı kişisel hak ve sorumluluklar olarak tanımladıkları tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri değerlendirildiğinde bilgi ve beceriye sahip olma kategorisinde yer alan metaforlar; “mimar”, “ordinaryüs”, “aslan”, “balıkçı”, “bebek”, “bilgisayar öğretmeni”, “çiftçi”, “eczacı”, “eleştirmen”, “kâşif”, “kedi yavrusu”, “ressam” ve “yapay zekâ mühendisi” olarak belirlenmiştir.

Öğretmen adayları her yerden erişebilme kategorisine ilişkin olarak “bilgisayar”, “internet”, “kitle iletişim araçları”, “metro ağı”, “sosyal medya”, “ahtapot”, “harita”, “iletişim ağı”, “kargo”, “posta” ve “teknoloji” metaforlarını geliştirmişlerdir.

Teknolojiyi yakından takip etme kategorisine ilişkin geliştirilen metaforlar; “hacker”, “polis”, “web geliştirme uzmanı”, “akıllı telefon”, “dedektif”, “gölge”, “kurt”, “teknolojik aletler”, “teleskop”, “vagon” ve “yarış atı”dır. Gazi’nin (2016) çalışmasında öğrenci ve öğretmenler dijital vatandaşlığı teknolojiyi takip eden kişiler olarak ifade etmişlerdir.

Özgürce kullanabilme kategorisine ilişkin öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar; “kuş”, “telefon”, “kelebek”, “dans”, “deniz”, “fotoğraf makinesi”, “güvercin”, “internet ağı”, “kartal” ve “maceracı” olarak tespit edilmiştir.

Etkin kullanma kategorisine ilişkin öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar; “seçmen”, “milletvekili”, “avukat”, “meclis”, “asker”, “futbolcu”, “siyasetçi”, “üniversite öğrencisi” ve “tabirci” olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde Karaduman ve Öztürk (2014) tarafından yapılmış olan çalışmada öğrenciler, dijital vatandaşlığı teknolojiyi ve interneti etkin kullanan bireyler olarak tanımlamışlardır. Kaya ve Kaya (2014) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu dijital vatandaşlık kavramını devletle ilgili işleri internet üzerinden yapan birey ve normal hayattaki işleri teknoloji kullanarak çözen birey olarak ifade etmişlerdir. Gazi’nin (2016) çalışmasında öğrenci ve öğretmenlerin dijital kültür ve dijital vatandaşlığı teknolojinin etkin kullanımı olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Görmez (2016) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin dijital vatandaşlık kavramını teknolojik araçları ve interneti etkin kullanan bireyler olarak ifade ettikleri sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonuçlarına bağlı olarak şu önerilerde bulunulabilir.

- Farklı üniversitelerde ve bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının eğitimle ilgili farklı olgu ve kavramlara ilişkin algıları metaforlar aracılığı ile belirlenebilir.
- Farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algıları ile ilgili metafor çalışmaları yapılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlık kavramına ilişkin algılarını belirlemeye yönelik metafor çalışmaları yapılabilir

KAYNAKÇA

- Arslan, S. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Aslan, S. ve Çakmak, Z. (2018). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1): 72-99.
- Ata, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (33-47). Ankara: Pegem Akedemi Yayınları.
- Aydın, A. (2015). "Dijital Vatandaşlık." *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1): 142-146.
- Berson, I. R. and Berson, M. J. (2003). "Digital Literacy for Effective Citizenship (Advancing Technology)." *Social Education*, 67(3): 164-167.
- Berson, M. J. and Balyta, P. (2004). "Technological Thinking and Practice in the Social Studies: Transcending the Tumultuous Adolescence of Reform." *Journal of Computing in Teacher Education*, 20(4): 141-150.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (15. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cerit, Y. (2008). "Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri." *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4): 693-712.
- Creswell, J. W. (2020). Beş nitel araştırma yaklaşımı, M. Aydın (Çev.). M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* içinde (s. 71-112). 2013, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crowe, A. R. (2006). "Technology, Citizenship, and The Social Studies Classroom: Education for Democracy in a Technological Age." *International Journal of Social Education*, 21(1): 111-121.
- Çepni, O., Oğuz, S. ve Kılcan, B. (2014). "İlköğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlığa Yönelik Görüşleri." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3): 251-266.
- Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). "Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı İle Artırma Yöntemleri." *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5: 148-174.
- Elçi, A. C. ve Sarı, M. (2016). "Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersinde Dijital Vatandaşlık: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması." *Journal of Human Sciences*, 13(2): 3602-3613.
- Er Tuna, Y. ve Mazman Budak, F. (2013). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının 'Tarih' Kavramına İlişkin Algılarının Mecazlar/Metaforlar Yardımıyla Analizi." *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14): 609-642.

- Gazi, Z. A. (2016). "Tüm Eğitim Kademesinin Geleceği İçin Dijital Vatandaşlığın İçselleştirilmesi." *Eğitim ve Bilim*, 41(186): 137-148.
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Goldstein, L. B. (2005). "Becoming a Teacher as a Hero's Journey: Using Metaphor in Preservice Teacher Education." *Teacher Education Quarterly*, 32(1): 7-24.
- Görmez, E. (2016). "Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Hakkındaki Görüşleri (Bir Durum Çalışması)." *Turkish Studies*, 11(21): 125-144.
- Heafner, T. (2004). "Using Technology to Motivate Students to Learn Social Studies." *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 4(1): 42-53.
- Işıklı, Ş. (2018). "Dijital Vatandaşlık: Katılımcı Demokrasi Kuramına Aktüel Bir Katkı." *International Journal of Information, Technology and Philosophy*, (1): 142-161.
- İşman, A. and Güngören, Ö. C. (2014). "Digital citizenship." *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(1): 73-77.
- Kara, T. ve Atasoy, E. (2019). "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının (2018) Dijital Vatandaşlık Kavramı ve Alt Boyutları Bağlamında İncelenmesi." *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22(41): 133-153.
- Karaduman, H. (2011). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Tutumlarına Etkisi ve Öğrenme Öğretme Sürecine Yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Karaduman, H. and Öztürk, C. (2014). "Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Tutumlarına Etkisi ve Dijital Vatandaşlık Anlayışlarına Yansımaları." *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1): 38-78.
- Kaya, A. ve Kaya, B. (2014). "Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Algısı." *International Journal of Human Sciences*, 11 (2): 346-361.
- Kılcan, B. (2017). Eğitim Bilimlerinde Metaforların Veri Toplama Aracı Olarak Kullanılması, Örnek Bir Uygulama. *Metaforlar & Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi* (93-111). Ankara: Pegem Akademi.
- Kırık, A. M., Bölükbaş, K. ve Cengiz, G.(2019). "Sosyal Medya Bağlamında Dijital Vatandaşlık: TRT İstanbul Radyosu Prodüktörleri Üzerinden Bir Değerlendirme." *Mavi Atlas*, 7(2): 1-27.
- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Korkmaz, F. ve Ünsal, S. (2016). "Okul Öncesi Öğretmenlerin 'Teknoloji' Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının İncelemesi." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35): 194-212.
- Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U. ve Yakar, H. (2017). "Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." *Journal of Computer and Education Research*, 5(10): 298-316.
- Mısırlı, Z. A. (2013). *Ortaokul Öğrencilerinin Eğitim Teknolojisi Standartlarına İlişkin Yeterliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2016), *Analizde ilk adımlar* (A. Ersoy, Çev.). (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev. Ed.), *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi* içinde (s.50-88). 1994, Ankara: Pegem Akademi.

- Miller, T. (2002). Culturel Citizenship. *Handbook of Citizenship Studies* (231–243). London: Sage.
- Moore, K. R. (2005). Democracy and Cyberspace. *Digital Democracy: Discourse and Decision Making In The Information Age* (39-60). London: Taylor & Francis.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. and McNeal, R. S. (2008). *Digital Citizenship: the Internet, Society, and Participation*. London: The MIT Press.
- Musgrave, M. L. (2016). *Digital Citizenship in Twenty-First-Century Young Adult Literature*. New York: Palgrave Macmillan.
- Nebel, M., Jamison, B. and Bennett, L. (2009). "Students as Digital Citizens on Web 2.0." *Social Studies and the Young Learner*, 21(4): 5-7.
- Ohler, J. B. (2010). *Digital Community, Digital Citizen*. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Özer, Ü. (2016, Nisan). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığa İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. V. Sakarya'da Eğitim Araştırmaları Kongresinde sunulan bildiri, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi-Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (21-50). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Peker Ünal, D. (2017). "Bir Öğretim Programındaki Dijital Vatandaşlık Öğeleri ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Öğelerine Sahip Olma Durumları." *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2): 180-195.
- Reynolds, L. and Scott, R. (2016). *Digital Citizens: Countering Extremism Online*. London: Demos.

- Ribble, M. S., Bailey, G. D. and Ross, T. W. (2004). "Digital citizenship: Addressing appropriate technology behavior." *Learning & Leading with Technology*, 32 (1): 7-11.
- Saban, A. (2009). "Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler." *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2): 281-326.
- Safran, M. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Sakallı, H. (2015). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Sakallı, H. ve Çiftci, S. (2016). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adnan Menderes Üniversitesi Örneği." *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 6(2): 100-119.
- Sari, İ. (2019). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Öğretmenlere Uygulanan Seminer ve Öğrencilere Yapılan Etkinliklerin Katkıları Bakımından Dijital Vatandaşlık Olgusu*. Yayınlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Som Vural, S. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Som Vural, S. ve Kurt, A. A. (2018). "Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi." *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 8(1): 60-80.
- Soriani, A. (2018). "From Media Education to Digital Citizenship: Origins, Perspectives and Policy Implementations in the School Systems Across Europe." *Journal of Theories and Research in Education*, 13(3): 85-113.

- Tan, B. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Dijital Vatandaşlık Kapsamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Bilgi Okuryazarlığı İle İnternet ve Bilgisayar Kullanım Özyeterlikleri Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Thomas, S. N. (2018). "Promoting Digital Citizenship in First-Year Students: Framing Information Literacy as a Tool to Help Peers." *College and Undergraduate Libraries*, 25(1): 52-64.
- Tonga, D. (2019). Öz Denetim. *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi* (431-444). Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, S. ve Karasu Avcı, E. (2018). "2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi." *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1): 28-38.
- Vanfossen, P. J. (2001). "Degree of Internet/WWW Use and Barriers To Use among Secondary Social Studies Teachers." *International Journal of Instructional Media*, 28(1): 57-74.
- Yalçınkaya, B. ve Cıbaroğlu, M. O. (2019). "Dijital Vatandaşlık Algısının İncelenmesi: Ampirik Bir Değerlendirme." *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(4): 1188-1208.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Individuals who are defined as digital citizens are expected to have competences related to the utilization of basic information technologies and adopt some behavioral rules regarding the utilization of technology. These competences and behavioral rules should be brought in individuals via education, which is a planned process (Kırık vd., 2019: 12-13). One of the important lessons to benefit from in realizing the digital citizenship education especially in the primary education process effectively, is the Social Studies lesson (Öztürk, 2015: 21). Considering that the overall purpose of the Social Studies lesson is to raise effective citizens; it is necessary to bring knowledge (Safran, 2008: 15; Tonga, 2019: 434), skills and values in students in the Social Studies teaching for the purpose of raising them as effective citizens (Öztürk, 2007: 25). Thus, it is aimed to determine the perceptions of Social Studies teacher candidates regarding the digital citizenship concept via metaphors.

Method

The study was conducted in accordance with the phenomenological design, which is among qualitative research designs. The sample group of the study consisted of a total of 180 teacher candidates 101 female, 79 male receiving education in years 1, 2, 3 and 4 in Fırat University Faculty of Education Department of Social Studies Education during the spring term of the 2019-2020 academic year. The study group was determined on voluntary basis according to the convenience sampling method, which is among purposeful sampling methods. In order to determine the perceptions of Social Studies teacher candidates regarding the digital citizenship concept via metaphors, a form including the statement “digital citizenship is like because”, was used. The data of the study were analyzed via content analysis.

Findings (Results)

It was determined that the teacher candidates developed 132 metaphors regarding the digital citizenship concept and these metaphors were involved in 9 conceptual categories. The metaphors developed by the Social Studies teacher candidates regarding the category of fast realization were determined to be “computer”, “internet”, “navigation”, “social media”, “twitter”, “metro”, “smart phone”, “chip”, “cheetah”, “copier machine”, “light velocity”, “village”, “library”, “robot”, “social network”, “telegram”, “airplane”, “transportation network”, “satellite”, “remote control”, “web site”, “race car” and “time

machine". In the study, the metaphors developed regarding the category of ethical behavior were determined to be "ethics committee", "radio and television higher council", "media organization", "reporter", "lines of descent", "bank", "computer games", "scientist", "doctor", "journalist", "observer", "human brain", "director", "professor", "artist", "social media", "sportsman", "password", and "writer". The metaphors developed by the teacher candidates regarding the category of utilization in different areas were determined to be "Social Studies lesson", "tree", "encyclopedia", "fire", "crossword", "apprentice", "chocolate", "school book", "medicine", "human", "human body", "guinea pig", "fabric", "machine", "museum", "petroleum", "dictionary", "land", and "virus". The metaphors developed by the teacher candidates regarding the category of consciousness of rights and responsibilities were determined to be "teacher", "mother", "student", "family", "researcher", "bee", "friend", "gardener", "close friend", "editor", "philosopher", "human", "hero", "leader", "school counselor", "dear" and "superman". When evaluating the views of the Social Studies teacher candidates, the metaphors in the category of having knowledge and skills were determined to be "architect", "distinguished professor", "lion", "fisherman", "baby", "computer teacher", "farmer", "pharmacist", "critic", "explorer", "kitten", "painter", and "artificial intelligence engineer". The metaphors developed by the teacher candidates regarding the category of accessing from everywhere were determined to be; "computer", "internet", "mass media", "subway network", "social media", "octopus", "map", "communication network", "cargo", "mail" and "technology". The metaphors developed regarding the category of following the technology closely were determined to be "hacker", "police", "web development expert", "smart phone", "detective", "shade", "wolf", "technological tools", "telescope", "wagon" and "race horse". The metaphors developed by the teacher candidates regarding the category of using freely were determined to be "bird", "telephone", "butterfly", "dance", "sea", "camera", "pigeon", "internet network", "eagle" and "adventurer". The metaphors developed by the teacher candidates regarding the category of using effectively were determined to be "voter", "parliamentarian", "attorney", "parliament", "soldier", "football player", "politician", "university student" and "interpreter".

Conclusion and Discussion

When evaluating the metaphors developed by the Social Studies teacher candidates regarding the category of digital citizenship, the conceptual categories were determined to be "fast realization", "ethical behavior", "utilization in different areas", "consciousness of rights and responsibilities", "having knowledge and skills", "accessing from everywhere", "following the technology closely", "using freely", and "using effectively". It was observed that

the Social Studies teacher candidates developed 132 metaphors regarding the digital citizenship concept. Among these metaphors, the “computer”, “internet”, “social media”, “ethics committee”, “radio and television higher council”, “bird”, “teacher”, “voter” and “Social Studies lesson” metaphors were mostly stated. It can be recommended to conduct metaphoric studies on the perceptions of teacher candidates from different departments ,regarding the digital citizenship concept. It can be recommended to carry out metaphoric studies to determine the perceptions of Social Studies teachers, regarding the digital citizenship concept.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan (21/05/2020-392826) etik izin alınmıştır.